

NO‘XAT PASHSHASIGA QARSHI KURASH USULLARINING XO‘JALIK HAMDA IQTISODIY SAMARADORLIGI

Oblomuradov Narzullo Naimovich
<https://orcid.org/0009-0007-5892-9778>
Xolliyev Asamiddin Turayevich
<https://orcid.org/0009-0007-5300-0062>
Toshkent davlat agrar universiteti

Annotatsiya. Maqolada no‘xat o‘simligida dominant tur sifatida uchraydigan no‘xat pashshasiga qarshi kurashda qo‘llanilgan turli kimyoviy sinfga mansub preparatlarning xo‘jalik va iqtisodiy samaradorligi to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: No‘xat, zararkunanda, no‘xat pashshasi, kurash choralari, preparatlar, xo‘jalik va iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация. В данной статье представлены сведения об агрономической и экономической эффективности различных препаратов, принадлежащих к разным химическим классам, применяемых против гороховой мухи - доминантного вида-вредителя на посевах гороха.

Ключевые слова: горох, вредитель, гороховая муха, меры борьбы, препараты, агрономическая и экономическая эффективность.

Abstract. The article describes the dominant species in the pea plant information is provided on the farm and economic efficiency of preparations belonging to various chemical classes used in the control of the common pea fly.

Keywords: pea, pest, pea fly, control measures, preparations, farm and economic efficiency.

Kirish. Ma‘lumki, zararkunandalarga qarshi qo‘llaniladigan vositalar va usullar faqat agronomik samara berishi bilan cheklanmasdan, iqtisodiy jihatdan ham o‘zini oqlashi shart. Ayniqsa, pestitsidlardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini tahlil qilish, bozor iqtisodiyoti sharoitida, muhim ahamiyat kasb etadi. Qishloq xo‘jaligi sohasida ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va rentabellikni oshirishda o‘simliklarni himoya qilish vositalaridan maqbul foydalanish, hal qiluvchi omil bo‘lib hisoblanadi. Yangi iqtisodiy munosabatlar sharoitida, bir tomondan chet mamlakatlardan xarid qilinadigan dorilarning qimmatlashib borishi, ikkinchi tomondan, qishloq xo‘jalik ekinlari mahsulotlari narhlarining dorilar narxiga mutanosib ravishda o‘smaganligi o‘simliklarni zararkunandalardan himoya qilish tannarxini oshirib yuboradi. Bu agrotoksikologiya tadqiqotlarida dorilar sarfining maqbul kichik me‘yorlarini topib, ularni ishlatishning eng samarali yo‘llarini yaratishni taqozo etadi.

Shu sababli, ishlab chiqarish sharoitida o‘tqazilgan tadqiqotlarda no‘xat o‘simligiga zarar yetkazuvchi no‘xat

pashshasi qarshi sinab ko‘rilgan bir qator insektoakaritsidlarning biologik samaradorligi yuqori bo‘lib, ularni amaliy ishlatishga loyiq deb topildi, ammo tadqiqotlarni yakunlash uchun bularning xo‘jalik va iqtisodiy samaradorligini aniqlash talab etiladi.

Tadqiqot joyi, ob‘ekti va usullari. No‘xat pashshasiga qarshi kurashda sinalgan va eng yuqori biologik samaradorlikni ko‘rsatgan preparatlarning xo‘jalik va iqtisodiy samaradorligini o‘rganish hamda ishlab chiqarish uchun biologik samaradorligi past bo‘lmagan holda xo‘jalik va iqtisodiy samarasi yuqori bo‘lgan usul va vositalarni ishlab chiqish maqsadida Qashqadaryo viloyati, Qamashi tumanida joylashgan “Xusan bobo” fermer xo‘jaligida yetishtirilayotgan no‘xat o‘simligida tajribalar olib borildi. Ushbu tajribalar may oyida o‘tkazildi. Sinov uchun oldingi tajribalarda samara ko‘rsatgan preparatlar bir necha variantda har biri 0,5 gektardan kam bo‘lmagan no‘xat ekini o‘sib turgan paykaldan qo‘yildi.

Natijalar va munozara. Tajribalar zararkunandaning zararlash darajasi IZMM dan oshgan paykallarda qo‘yildi.

1-jadval

No‘xat o‘simligida uchraydigan no‘xat pashshasiga qarshi qo‘llanilgan preparatlarning xo‘jalik samaradorligi
(Qashqadaryo viloyati, Qamashi tumani, “Xusan bobo” fermer xo‘jaligi).

№	Variantlar	Har qaytariqdan olingan namunalardagi hosil, s/ga				O‘rtacha hosil, s/ga	Nazoratga nisbatan farq, s/ga
		1	2	3	4		
1.	Nazorat (himoyasiz)	10,1	10,5	11,4	11,7	10,9	-
2.	Komprador, 35% s.k. 0,3 l/ga	15,2	15,7	16,0	16,4	15,8	4,9
3.	Vertimek, 1,8 % k.e. 0,2 l/ga	16,3	16,5	16,0	16,7	16,4	5,5
4.	Bagira, 20 % em.k. 0,4 l/ga	15,7	16,1	15,8	16,4	16,0	5,1
5.	Polo, 50 % em.k. 0,8 l/ga	16,0	14,9	15,6	16,2	15,6	4,7
6.	Nurinol, 55% em.k. 1,0 l/ga	16,2	15,8	16,4	16,3	16,2	5,3

EKF =

1,4

“O‘SIMLIKLARNI HIMOYASI VA KARANTINIDA ILG‘OR TAJRIBALAR ASOSIDA UYG‘UNLASHGAN HIMOYA TIZIMINI QO‘LLASH” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLAR TO‘PLAMI

agrokimyo.uzsci.uz karantinjurnali

2-jadval

No‘xat o‘simligida uchraydigan no‘xat pashshasiga qarshi qo‘llanilgan kimyoviy preparatlarning xo‘jalik va iqtisodiy samaradorligi (Qashqadaryo viloyati, Qamashi tumani, “Xusan bobo” fermer xo‘jaligi).

T/r	Ko‘rsatkichlar	Variantlar					
		Nazorat	Kompirador	Vertimek	Bagira	Polo	Nurinol
1.	Hosildorlik, s/ga	10,9	15,8	16,4	16,0	15,6	16,2
2.	Saqlab qolingan hosil, s/ga	-	4,9	5,5	5,1	4,7	5,3
3.	Bir gektarga sarflangan kimyoviy preparat miqdori, kg/ga yoki l/ga	-	0,9	0,6	1,2	2,4	3,0
4.	Bir gektarga sarflangan dorining umumiy narxi, ming so‘m/ga	-	300,0	240,0	315,0	540,0	600,0
5.	Himoya qilishga ketgan traktor va ishchi haqi, ming so‘m/ga	-	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0
6.	Himoya qilishga ketgan umumiy sarf, ming so‘m/ga	-	2 300,0	2 240,0	2 315,0	2 540,0	2 600,0
7.	Qo‘shimcha hosilni yig‘ishga va tashishga hamda boshqa xarajatlarga ketgan sarf xarajatlar, ming so‘m/ga	-	700,0	780,0	730,0	690,0	760,0
8.	Hosilni yetishtirishda sarflangan umumiy harajatlar, ming so‘m/ga	1 500,0	1 500,0	1 500,0	1 500,0	1 500,0	1 500,0
9.	Jami harajatlar miqdori, ming so‘m/ga	1 500,0	4 500,0	4 520,0	4 545,0	4 730,0	4 860,0
10.	Bir gektar maydondan olingan hosil narxi, ming so‘m/ga	10 900,0	15 800,0	16 400,0	16 000,0	15 600,0	16 200,0
11.	Qo‘shimcha hosil qiymati, ming so‘m/ga	-	4 900,0	5 500,0	5 100,0	4 700,0	5 300,0
12.	Shartli sof foyda yig‘indisi, ming so‘m/ga	9 400,0	11 300,0	11 880,0	11 455,0	10 870,0	11 340,0
13.	Nazoratga nisbatan iqtisodiy samaradorlik, ming so‘m/ga	-	1 900,0	2 480,0	2 055,0	1 470,0	1 940,0
14.	Sarflangan bir so‘m oqlanishi, marta	-	5,9	4,8	5,6	7,4	5,8
15.	Himoya qilish usulining foydaliligi (rentabelligi), %	-	590,0	480,0	560,0	740,0	580,0

Izoh: 2023 yilda o‘rtacha 1 kg no‘xat narhi – 10 000 ming so‘m.

Olib borilgan tajriba natijalariga ko‘ra, no‘xat pashshasiga qarshi Komprador (0,3 l/ga) insektitsidi qo‘llanilgan variantda nazoratga nisbatan – 4,9 s/ga, Vertimek (0,2 l/ga) – 5,5 s/ga, Bagira (0,4 l/ga) – 5,1 s/ga, Polo (0,8 l/ga) – 4,7 s/ga va Nurinol (1,0 l/ga) preparatida esa – 5,3 s/ga hosil saqlab qolinishini ko‘rsatdi (1-jadval).

No‘xat o‘simligida uchraydigan no‘xat pashshasiga qarshi qo‘llanilgan usul va vositalarning nazoratga nisbatan iqtisodiy samaradorligi aniqlash bo‘yicha tajribalar olib borildi.

Olib borilgan tajriba natijalariga ko‘ra, Kompirador preparatini (0,3 l/ga) qo‘llanilgan variantda nazoratga nisbatan iqtisodiy samaradorlik 1 900,0 so‘mni, Vertimek (0,2 l/ga) preparatida 2 480,0 so‘mni, Bagira (0,4 l/ga) 2 055,0 so‘mni, Polo, 50 % em.k. (0,8 l/ga) 1 470,0 so‘mni hamda Nurinol (1,0 l/ga) preparatida esa 1 940,0 so‘mni tashkil qildi.

Himoya qilish uchun sarflangan har bir so‘m esa o‘zini Kompirador preparati (0,3 l/ga) – 5,9 marta, Vertimek (0,2 l/ga) preparatida 4,8 marta, Bagira (0,4 l/ga) 5,6 marta, Polo, 50 % em.k. (0,8 l/ga) 7,4 va Nurinol (1,0 l/ga) 5,8 marta oqlashi aniqlandi (2-jadval).

Xulosalar:

1. No‘xat pashshasiga qarshi Komprador (0,3 l/ga) insektitsidi qo‘llanilgan variantda nazoratga nisbatan – 4,9 s/ga, Vertimek (0,2 l/ga) – 5,5 s/ga, Bagira (0,4 l/ga) – 5,1 s/ga, Polo (0,8 l/ga) – 4,7 s/ga va Nurinol (1,0 l/ga) preparatida esa – 5,3 s/ga hosil saqlab qolinishi aniqlandi.

2. Kompirador preparatini (0,3 l/ga) qo‘llanilgan variantda nazoratga nisbatan iqtisodiy samaradorlik 1 900,0 so‘mni, Vertimek (0,2 l/ga) preparatida 2 480,0 so‘mni, Bagira (0,4 l/ga) 2 055,0 so‘mni, Polo, 50 % em.k. (0,8 l/ga) 1 470,0 so‘mni hamda Nurinol (1,0 l/ga) preparatida esa 1 940,0 so‘mni tashkil qildi.

ADABIYOTLAR:

- Адашкевич Б.П., Шийко Э.С. Разведение и хранение энтомофагов.: Узбекистан, 1983 -С.4-12.
- Бей – биенко Г.И. Определитель насекомых европейской части СССР в том «И» низший, древнекрилии, с неполним превращением. М.Л.: Наука, 1964.- С. 205 – 846.
- Махмудхужаев Н.М., Сагдуллаев А.У.- Дуккакли дон экинларининг асосий зараркунандалари ва касалликларига қарши кураш. Тавсиянома. Тошкент -2012. –Б. 4- 13.
- Полевшикова В.Н., Сорокина В.Н. Вредители и болезни кормовых и зернобобовых культур. Т. «ФАН». – 1967. - С. 85-100 б.
- Танский В.И. Вредоносность насекомых и методы ее изучения. – М.: ВНИИТЕИСХ, 1975. – 68 с.
- Хўжаев Ш.Т. Инсектицид, акарицид, биологик актив моддалар ва фунгицидларни синаш бўйича услубий кўрсатмалар. (қайта ишланган ва тўлдирилган II нашр). – Тошкент, 2004. – Б. 3–30.